सहकारी संस्थाका सदस्यहरूको लागी

सदस्य शिक्षा सञ्चालन

सम्बन्धी परामर्श कार्यक्रम

सहजकर्ताः किरण खत्री

1

छलफलका विषयहरु

- सदस्य शिक्षाको परिचयः
- सदस्य शिक्षाः सैद्धान्तीक व्यवस्था
- सहकारी नियमन प्राधिकरणको निर्देशनः
- सदस्य शिक्षाको अपरिहार्यताः
- सदस्य शिक्षाका महत्वपुर्ण पक्षहरुः
- सदस्य शिक्षाका लागी संस्थागत तयारीः

2

सदस्य शिक्षाः

परिचयः

3

सदस्य शिक्षाः

परिचयः

- ❖ सहकारीको वारेमा सदस्यलाई जानकारी दिने प्रकृया..........
- ❖ सदस्यलाई जानकार, जिम्मेवार, र सकृय बनाउने प्रकृया..........
- ❖ सहकारीको सिद्धान्त, मुल्य मान्यता, सम्बन्धी चेतना अभिवृदि गर्ने कार्य.......
- ❖ सदस्यलाई आर्थीक चुनौतीहरुका बारेमा पुर्व सुचित गर्ने प्रकृया...........
- ❖ सदस्य र संस्थाप्रतीको सम्बन्ध बलीयो बनाउने संप्रेषण उपकरण..............

सारांशमा भन्नुपर्दा, सदस्य शिक्षा भनेको सदस्यहरुलाई सहकारी सग सम्बन्धीत ज्ञान, सिप, र सोच प्रदान गर्ने एक संस्थागत कार्यक्रम हो, जसले सदस्यलाई जानकार गराउदै, उत्तरदायी र सकृय सहभागीता हुने कार्यलाई जोड दिन्छ ।

4

सहकारीको सिद्धान्तमा सदस्य शिक्षाः

सहकारीका आधारभुत सिद्धान्तहरू

१.स्वेच्छिक तथा खुला सदस्यता
२.सदस्यद्धारा लोकतान्त्रीक नियन्त्रण
३.सदस्यहरूको आर्थीक सहभागीता
४.स्वायत्तता र स्वतन्त्रता
५.शिक्षा, तालिम र सुचना
६.सहकारीहरू विच सहकार्य
७.सामुदायीक चासो

5

राष्ट्रिय सहकारी नियमन प्राधिकरणको निर्देशनः

NCRA मापदण्ड

परिच्छेद ८ः सदस्य संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

८. संस्थाले नयाँ सदस्य बनाउनुपूर्व तथा ऋण लगानी पूर्व वित्तीय साक्षरतासम्बन्धी अभिमुखीकरण प्रशिक्षण प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

6

साक्षरता दरको अवस्थाः

१५ औ योजनाको उपलब्धी

१७. **आवधिक योजना कार्यान्वयन** - आयोगबाट स्वीकृत पन्ध्रौं योजनाले राखेका अपेक्षित सूचक तथा उपलब्धिको स्थिति निम्नानुसार छः

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०७५।७६)	२०८०।८१ सम्मको लक्ष्य	२०७९।८०को यथार्थ उपलब्धि	२०८०।८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि
१	वार्षिक औसत आर्थिक वृद्धिदर (प्रतिशत)	६.८	१०.३	२.३	३.५
२	कृषि क्षेत्रको वार्षिक औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	४.८	५.८	२.७	३.०
३.	उद्योग क्षेत्रको वार्षिक औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	१२.२	१४.६	१.४	१.२
४.	सेवा क्षेत्रको वार्षिक औसत वृद्धिदर (प्रतिशत)	७.९	१०.७	२.४	४.५
५.	वार्षिक औसत मुद्रास्फीति (प्रतिशत)	४.६	६.०	७.७	६.०
६.	प्रतिव्यक्ति राष्ट्रिय आय (अमेरिकी डलरमा)	१०४७	१५९५	१४०५	१४५६
७.	गरिबीको रेखामुनिको जनसङ्ख्या (प्रतिशत)	१८.७	९.५	२०.३	२०.३
८.	मानव विकास सूचकाङ्क	०.५७९	०.६२४	०.६०१	०.६०९
९.	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको समयमा, वर्ष)	६९.७	७२.०	७१.३	७१.६
१०.	खानेपानी सेवा पुगेको जनसङ्ख्या (प्रतिशत)	८९	९९	९७	९७.०
११.	साक्षरता दर (५ वर्ष माथि, प्रतिशत)	५८	९५	७६.२०	७८.०
१२.	विद्युत उत्पादन (जडित क्षमता, मेगावाट)	१२५०	५८२०	२९६२	२९६२
१३.	विद्युतमा पँहुच प्राप्त परिवार (प्रतिशत)	८८	१००	९६.७	९८

Activate
Go to Settin

7

सदस्य शिक्षाः

अपरिहार्यताः

सदस्यको दृष्टिकोणबाटः

- सहकारी के, किन कस्का लागी हो भन्ने बुझ्न सहयोग गर्दछ ।
- बचत किन गर्ने, कसरी गर्ने, भन्ने समझदारीको विकास हुन्छ ।
- ऋणको सहि उपयोग गर्न सिकाउछ ।
- सदस्यको अधिकार, भुमिका तथा जिम्मेवारी बारे बुझि, सकृय सहभागीता बढाउन सकिन्छ ।
- घरपरिवारको आर्थीक योजना बनाउन सहयोग गर्दछ ।
- सहकारी संस्थको नेतृत्व चयन गर्दा विवेकपुर्ण निर्णय गर्न सक्दछन ।
- सहकारी क्षेत्र प्रति फैलीने अफवाह आफु विश्वस्त हुन्छन ।

8

International Year of Cooperatives 2025

सदस्य शिक्षाः

अपरिहार्यताः

सहकारी संस्थाको दृष्टिकोणबाटः

- सदस्य सचेत हुदा संस्थाको पारदर्शीता र जवाफदेहितामा वृद्धि हुन्छ ।
- ऋणको भाखा नाघ्ने क्रम न्युन हुन सक्दछ ।
- साधारण सभा, विभिन्न अर्न्तकृया कार्यक्रममा सहभागीतामा वृद्धि हुन जान्छ
- दिर्घकालीन रूपमा संस्थाको विश्वास, साख र दिगोपनामा सहयोग पुग्छ ।
- संस्थाको बचत तथा ऋणका कार्यक्रमहरू प्रभावकारी पालना गर्दछन ।
- समग्र आर्थीक गतिविधिमा संकुचन आउदा पनी सदस्यहरूको सकृयतामा फरक आउदैन।
- संस्थाको समग्र कार्यक्षेत्र भित्र आर्थीक अनुशासन कायम गर्न समेत मदत गर्दछ ।

9

International Year of Cooperatives 2025

सदस्य शिक्षाः

हाम्रो अभ्यास के छ ??

१. सहकारी संस्थामा शिक्षा उपसमिति बनाउनु भएको छ ?

२. वार्षिक रूपमा कति प्रतिशत सदस्यलाई सदस्य शिक्षा दिने योजना गराउनु भएको छ ?

३. सदस्य शिक्षा मासीक वा त्रैमासीक कसरी गर्ने गर्नु भएको छ, कि गर्नुपर्दैन भन्ने लाग्छ ?

४. सदस्य शिक्षामा छुटाउन नहुने कुराहरूको सुचि बनाउने गर्नु भएको छ ?

५. सदस्य शिक्षा कार्यक्रम गर्दा स्थानिय भाषाको प्रयोग गर्नुहुन्छ ?

10

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

१. वित्तिय शिक्षा

२. सहकारी शिक्षा

३. पृष्ठपोषण, सुझाव संकलन

समय
३ देखी ४
घण्टा

11

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

१.
वित्तिय
शिक्षा

12

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

१. वित्तिय शिक्षा

सदस्यलाई बचत, ऋण, सापटी, बिमा, वित्तिय लक्ष्य निर्धारण, लगायत विषयको उचित व्यवस्थापन गर्न सिकाउने कला, सिप, अवधाराणा लाई नै वित्तिय साक्षरता भनिन्छ ।

- बचत व्यवस्थापन
- ऋण व्यवस्थापन
- पारिवारीक बजेट निर्माण व्यवस्थापन

13

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

आवश्यकता र चाहना

बचत व्यवस्थापन

- बचतको परिचय:
- बचत गर्नुपर्ने कारणहरू:
- बचत गर्ने विधिहरू:
- बचत गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू:

14

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

पैसाको महत्व

15

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

ऋण व्यवस्थापन

- ऋणको परिचयः
- बचत र ऋण बिचको परिचयः
- ऋण लिदा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूः
- समयमा नै ऋण तिर्ने प्रभावकारी उपायहरूः

16

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरूः

परिवारीक बजेट निर्माण

- पारीवारीक बजेट को परिचयः
- पारीवारीक बजेटको महत्व ः
- वित्तिय लक्ष्य र पारिवारीक बजेट बनाउने तरिकाहरूः

17

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरूः

पारिवारिक बजेटको नमूना

पारिवारिक बजेट			
		महिनाः	
आम्दानीको स्रोत	रकम	खर्चको स्रोत	रकम
परिवारका सदस्यको रोजगारी		खाद्यान्न	
कृषि		छोराछोरीको शिक्षा	
लगानी		स्वास्थ्य उपचार	
घरभाडा		यातायात	
....		घरभाडा	
....		लत्ता कपडा	
....		भैपरी आउने	
		मनोरञ्जन	
		ऋण भुक्तानी	
		अन्य	
कुल आम्दानी (क)		कुल खर्च (ख)	
बचत/ऋण (कुल आम्दानी (क) - कुल खर्च (ख))			

18

International Year of Cooperatives 2025
Cooperatives Build a Better World

सदस्य शिक्षाका ःमहत्वपुर्ण पक्षहरुः

२.
सहकारी
शिक्षा

19

International Year of Cooperatives 2025
Cooperatives Build a Better World

सदस्य शिक्षाका ःमहत्वपुर्ण पक्षहरुः

२.
सहकारी
शिक्षा

- सहकारी सञ्चालन प्रकृया, अन्य संस्था भन्दा आफ्नो सहकारी कसरी फरक छ भनेर आफ्ना संस्थामा आवद्ध सदस्यहरुलाई सरल तरिकाले बुझाउने शिक्षा लाई नै सहकारी शिक्षा भनिन्छ ।
- सदस्यको सकृयताका लागी र दिगो संस्थाको प्रमुख आधार नै शिक्षित सदस्य हो

सहकारी भन्ने वित्तिकै के सम्झनुहुन्छ ?
#Trending

- ❖सहकारी अर्थ, अवधारणा, परिचयः
- ❖सहकारी सिद्धान्त, मुल्य मान्यता तथा उत्तम अभ्यास
- ❖हाम्रो सहकारीको सक्षिप्त परिचयः

20

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

❖ सहकारी अर्थ, अवधारणा,

"समान आर्थिक, सामाजिक तथा सास्कृतिक आवश्यकता तथा आकांक्षाहरुको परिपूर्ति संयुक्त स्वामित्वमा आधारित तथा प्रजातान्त्रिक तवरले नियन्त्रित व्यवसायिक संगठन मार्फत गर्ने चाहना राखी स्वेच्छिक रुपमा गठित एकत्रित व्यक्तिहरुको स्वायत्त संगठन नै सहकारी हो ।

(आई.सि.ए)

- ❖ सहकारीको अर्थ, अवधारणा, ऐतिहासीक सुरुवातको परिचय
- ❖ सहकारीका सिद्धान्त तथा मुल्य मान्यताहरू

21

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

❖ हाम्रो सहकारी संस्थाको संक्षीप्त चिनारीः

सहकारी

- ❖ सहकारी संस्थाको परिचय, उदेश्य, संस्थागत उदेश्यहरू
- ❖ सहकारी संस्थाको बचत तथा ऋण कार्यक्रमहरू,
- ❖ सहकारी संस्थाका अन्य सेवाहरू
- ❖ सहकारी संस्थामा सदस्यको भुमिका तथा कर्तब्यहरू

22

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

३.
पृष्ठपोषण तथा सुझाव संकलन

23

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

३.
पृष्ठपोषण तथा सुझाव संकलन

सुझाव तथा पृष्ठपोषण संकलन, संस्थाले प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्नका लागी तथा सेवाको स्तरीयता अभिवृद्धि गर्ने महत्पुर्ण औजार हो ।

- सदस्य सेवा स्तरोन्नतीका लागी
- सुशासनका लागी
- सदस्यको संस्थाप्रती अपनत्वका लागी

24

सदस्य शिक्षाका :महत्वपुर्ण पक्षहरू:

अव हाम्रो तयारी.................

- ❖ सुझावहरू संकलन गर्ने,
- ❖ सुझावहरूको अभिलेखीकरण गर्ने,
- ❖ मुल्यांकन तथा संशोधनका लागी आवश्यक प्रकृया अवलम्बन गर्ने,

25

सदस्य शिक्षाका लागी संस्थागत तयारीः

- ○ संस्थामा शिक्षा उपसमिती को भुमिका, जिम्मेवारी स्पष्ट गराउने,
- ○ वार्षिक कार्ययोजनामा, तालीमको विस्तृत योजना निर्माण गर्ने
- ○ स्रोत साधन छुट्याउने,
- ○ विशेष गरी संस्थाको नेतृत्व तथा उच्च व्यवस्थापन समुहबाट शिक्षा तालिमको सहजीकरण गर्ने,
- ○ आन्तरीक प्रशिक्षक *(सञ्चालक समिति तथा कर्मचारी)* को क्षमता अभिवृद्धिका लागी वित्तिय साक्षरता सम्बन्धी TOT तालिमहरूको योजना बनाउने
- ○ साक्षरता कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन, मुल्यांकन गर्ने,
- ○ सदस्यहरूको ज्ञान व्यवहार तथा आर्थीक सहभागीतामा आएको प्रभावकारीता वारे अध्ययन पनी गर्ने

26

International Year of Cooperatives
Cooperatives Build a Better World

केहि जिज्ञासा छन कि ....

27